

התהשבות בטענת 'קים לי' בבתי דין לממונות

מבוא

מן המפורסמות הוא שחובתו של הדיין לדון דין צדק. ואין לדיין אלא מה שעניו רואות. ולאחר שנתבררו לו העובדות, כפי שההלכה מחייבת, עליו להכריע את הדין לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, כפי אמיתה של תורה שנראית לו ממקורות ההלכה, התלמוד, מפרשיו ופוסקי ההלכה, ראשונים ואחרונים. וכשם שהדיין מצווה שלא יישא פנים למי מבעלי הדין, כך לא יישא פנים לפוסק זה או אחר בגלל מעלתו וגדולתו, אלא הוא מחויב לאמיתה של תורה הנראית לו בכושרו וביושרו, אף שאפשר והיא תהיה בניגוד לדעה של פוסק גדול.¹

דבר זה למדנו מדבריו של רבא לשני תלמידיו, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע (ב"ב קל ע"ב):

אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע: כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פירכא, לא תקרעוהו עד דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא אמינא לכו, ואי לא - הדרנא בי; לאחר מיתה, לא מיקרע תקרעוהו ומגמר נמי לא תגמרו מיניה, לא מיקרע תקרעיניה - דאי הואי התם דלמא הוה אמינא לכו טעמא, מגמר נמי לא תגמרו מיניה - דאין לדיין אלא מה שעניו רואות.

ומפרש הרשב"ם שאמר רב פפא לתלמידיו: כאשר תקבלו פסק דין שלי ותמצאו שיש עליו קושיה, אל תקרעו אותו כדי לבטלו, ומאידך גיסא לאחר מיתתי, שאין אפשרות לברר טיבו של פסק זה, אל תפסקו על פיו אלא כפי שדעתכם נוטה. הרי שאפילו תלמיד שסבור שרבו טעה, אין לו לפסוק כרבו, אלא כדעת עצמו, לפי אמיתה של תורה שנראית לו. כמו כן אסור לדיין לפסוק הדין כפי דעת הרוב או כפי דעת דיין גדול, מבלי שהוא מבין אותה דעה ומזדהה עימה, אלא אומר את אשר הוא אומר מתוך התבטלות².

1. ע"י רמב"ם, סה"מ לאווין רפג, שאסור לדיין לנטות בדין אחרי דעתו של דיין אחר מבלי שלמד העניין והגיע לאותה מסקנה. והוא עובר על לאו, 'לא תענה על ריב לנטות'. וכן כתב במשנה תורה, הל' סנהדרין פ"י ה"א, אלא ששם מדובר בדיני נפשות. היו שסברו שבדיני ממונות האיסור מדרבנן, ובכל מקרה, אם דיין נהג כן בדיני ממונות, הפס"ד אינו פס"ד, כי אינו נחשב דיין, ואין הרכב ב"ד, עיין ר"י קאפח, הערה 94 לסה"מ, ובהערותו במשנה תורה, שם, אות א; ערוך השולחן, חו"מ, ס"י יח סעי' ט; וע"י מנחת חינוך מ"ע עז, שגם בדיני ממונות אסור מן התורה.

2. חנוך, מצווה עז.

וב'מנחת חינוך'³ כתב שכך הדין בדיני ממונות. ו'ערוך השלחן'⁴ כתב שדיין שמבטל דעתו לדעת אחר, אף שאינו מבין אותה דעה, אינו דיין. אולם הרא"ש⁵ מעיד בשם רבו, מהר"ם מרוטנבורג, שבמחלוקת בין פוסקי ההלכה בעניין הממוני, אף שרוב הפוסקים בדעה להוציא ממון מן הנתבע, יכול הנתבע לומר 'קים לי' כדעת הפוסקים החולקים. ומאחר שהנתבע מוחזק בממון, בית הדין לא יורה כדעת רוב הפוסקים או כדעה הנראית לו, אלא יימנע מלהוציא ממון מן הנתבע, כל עוד לא הוכח שאין הלכה כדעת המיעוט. שיטת פסיקה זו של המהר"ם מרוטנבורג בדיני ממונות היא מהפכנית, כי ביסודה יש הנחה שכל עוד אין סנהדרין שמכריעה כל מחלוקת הלכתית ומחייבת את כולם להורות כפי הכרעתה,⁶ הדיין מנוע מלפסוק הדין כפי אמיתה של תורה שנראית לו, אלא הוא כפוף לכלל הוראה שכל שיש טענת 'קים לי', אין לו לדיין להוציא ממון מן המוחזק.

א. התפשטות ה'קים לי' בעולם הדיינות

שיטה זו הלכה והתפשטה, אף שהיו שהסתייגו ממנה, כמו הרדב"ז,⁷ וקבעו לה סייגים רבים, והיו שהתנגדו לה, לדוגמה הרב יעקב חאגיז, שבספרו הלכות קטנות (שו"ת ח"א סי' קפב), נשאל אם דנים בירושלים 'קים לי', והשיב:

קים לי בגואי, שאיני דן כזה. דאם כן בטלת כל החושן משפט מן העולם... וקורא אני בזה, עד מתי אתה מכלה ממוןם של ישראל ונותן יד לפושעים ולחמסנים, וחוששני שברוב הימים יבואו לבטל כל דיני הגמרא, באומרם קים לי כהאי תנא או כהאי אמורא.

ובכל זאת דומה שדייני ישראל נוהגים לפיה. וכדי לא להאריך בציון מקורות, נפנה רק לפס"ד אחד לדוגמה, מאת בית הדין הרבני האזורי,⁸ שם רואים את מידת מחויבותם של הדיינים לשיטה זו המתחשבת בטענת 'קים לי'. יתרה מזו, אפילו מרן הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל, אשר הוא אדוק כל כך אחרי פסיקת מרן, מחזיק בשיטת ה'קים לי', עד כדי כך שאף שפסק שאין לומר 'קים לי' נגד מרן,⁹ בכל זאת בנסיבות מסוימות, לדעתו, יש להתחשב בטענת 'קים לי' גם נגד מרן,¹⁰ כגון אם נתגלה ספר ראשונים שמרן לא ידע עליו והדעה המובאת בספר תומכת בנתבע. אולם תמוהה התפשטות שיטת ה'קים לי', משום ששיטת פסיקה זו, שמקורה בדברי הרא"ש בשם רבו מהר"ם מרוטנבורג, ואשר לפיה הדיין נמנע מלהכריע בדין בין דעות שונות בהלכה, כל זמן שיש דעה שתומכת

3. מנחת חינוך, מצווה עז.

4. ערוך השולחן, חו"מ, יח, ט.

5. שו"ת הרא"ש, כלל א סי' ח.

6. רמב"ם, הל' ממרים פ"א הל' א-ד.

7. שו"ת הרדב"ז, ח"ב סי' תתכה.

8. בית דין הרבני האזורי תל אביב יפו, תיק מס' 3886 / ל"ג, כרך ט, עמ' 226.

9. שו"ת יביע אומר, ח"ט סי' ה.

10. שם, ח"י חו"מ סי' א.

בנתבע, היא אינה כה גורפת. הרא"ש בכבודו ובעצמו, בספר ההלכות שלו על סנהדרין,¹¹ דחה את שיטת הרז"ה והראב"ד, שדיין שפסק בניגוד לדעת הגאונים הוא כטועה בדבר משנה, ולא כטועה בשיקול דעת, ולדעת הרא"ש, אין אנו קוטלים קנים באגם, ואם יש לנו ראיות מוצקות כנגד גאונים, יכולים אנו לחלוק עליהם. ובסוף דבריו כתב את הדברים הבאים:

והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה, לא יאמר הדיין, אפסוק כמי שארצה, ואם עשה כן, זהו דין שקר. אלא אם חכם גדול הוא, גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד, בראיות ברורות ונכוחות, הרשות בידו. ואפילו אם פסק חכם אחר, בענין אחר, יכול החכם [שהוא כעת דן בדין] לסתור דבריו בראיות וחלוק עליו, כאשר כתבתי למעלה. כל שכן כשיש לו סיוע מאחד החולקים, ואם לאו בר הכי [הדיין שדן כעת בעניין], לא יוציא מן הספק. כדאמר בה' חזקת הבתים, הלכתא כרבה דארעא, והילכתא כרב יוסף בזוזי. היכא דקיימא ארעא תיקום. והיכא דקיימי זוזי לוקמי, אלמא כל ספיקא דדינא, אין מוציאין מן המוחזק.

דברי הרא"ש ברור מללו, שהלכת רבו מהר"ם מרוטנבורג על ספיקא דדינא, שאין מוציאים ממון מיד המוחזק, היא מוגבלת רק למקרים שבהם ניסו הדיינים להכריע בין הדעות השונות שיש בקרב הפוסקים, ולא הצליחו. אבל מוטלת חובה על הדיין להגיע לחקר האמת ולהכרעה בראיות, כי זו מהותו כדיין. ואין לו להירתע משום שקודמיו מהגאונים, או ראשונים, או חכמים גדולים. כך יוצא, אפוא, שהתפשטות המנהג שלא לנסות להכריע בין דעות שונות בקרב פוסקי ההלכה, ולהתחשב בטענת 'קים לי', אינה תואמת את שיטת הרא"ש, שהיה תלמידו של מהר"ם מרוטנבורג.

ב. שיטת מהר"ם מרוטנבורג במבחן התלמוד

שיטתו של מהר"ם מרוטנבורג צריכה להיבחן במבחן התלמוד, שהרי בימי האמוראים כבר לא הייתה סנהדרין, שמכריעה הלכות. אם כן, כיצד נהגו בתי הדין בימי התלמוד? הרי פעמים רבות אנו מוצאים מחלוקות בין האמוראים, גם בעניינים ממוניים, ולא מצאנו מפורש שהשתמשו בטענת 'קים לי' כדי להימנע מלהוציא ממון כתביעת התובע. אמנם אליבא דהרמב"ם, התלמוד הבבלי הוא כמו סנהדרין בשבילנו, וההכרעות ההלכתיות שבו מחייבות אותנו, כי נראה שהרמב"ם בדעה שחכמי התלמוד השתדלו להכריע הלכות בעניינים שהיו שנויים במחלוקת (הקדמת הרמב"ם למשנה תורה). ברם, עדיין גם אליבא דהרמב"ם, השאלה הנשאלת היא מה עשו בתי הדין בימי התלמוד עד להכרעת המחלוקות. כך לדוגמה הכלל 'הילכתא כשמואל בדיני' ¹² - וכי עד להכרעת ההלכה במחלוקות הממוניות בין רב ושמואל, בכפוף לכלל זה, בתי הדין לא הוציאו ממון בניגוד לדעת שמואל, לכל מי שנראתה לו ההלכה כרב? וכן להיפך, שלא הוציאו ממון

11. רא"ש, סנהדרין פ"ד סי' ו.

12. בכורות מט ע"א-ע"ב.

מנתבע, בניגוד לדעתו של רב כל זמן שלא הוכרעה ההלכה כשמואל? אין לכך שום מקור. אולם הרא"ש בשם מהר"ם מרוטנבורג הביא מקור תלמודי לשיטת רבו, והוא גמרא במסכת בבא בתרא (לב ע"א-ע"ב), שם הובאו שני מקרים. במקרה אחד אדם ערער על מחזיק בשדה, בטענה שהשדה שלו. המחזיק טען שהוא קנה את השדה מן המערער, והציג שטר מכר. המערער טען שהשטר מזויף. המחזיק גחן ולחש לרבה שאכן השטר מזויף, אבל הוא טען שהיה לו שטר אמיתי ואבד. רבה האמין למחזיק, בטענת מיגו, שאם המחזיק רצה לשקר היה מתריס כנגד המערער ואומר שהשטר אינו מזויף אלא שטר אמיתי ומעולה, ואילו רב יוסף אמר שאין לסמוך על שטר זה, כי הוא כחרס. במקרה האחר מלווה תבע לווה לפרוע חובו, והציג שטר חוב. הלווה טען שהשטר מזויף. המלווה גחן ולחש לרבה שהשטר אכן מזויף, ושהיה לו שטר אמיתי, ואבד, ורבה האמין לו. רב יוסף חלק עליו בטענה שאותו שטר כחרס. ורב אידי בר אבין הכריע: 'הילכתא כוותיה דרבה, בארעא, והילכתא כוותיה דרב יוסף בזוזי'. והרשב"ם מנמק הכרעתו זו: ...דכיון דלא אתברירו טעמיהם של רבה ורב יוסף המוציא מחבירו עליו הראיה וגבי זוזי שהלוח מוחזק ולא בעל השטר אמרינן יביא בעל השטר ראיה ויטול דהיכא דקיימא ארעא תיקום ולא נוציא מספק וכן זוזי היכא דקיימי ליקום... מהר"ם מרוטנבורג הבין משתי מעשיות אלו ומהכרעתו של רב אידי בר אבין **שכל אימת שיש מחלוקת בדיני ממונות, אין להוציא ממון מן המוחזק, כל זמן שיש לו דעה שתומכת בו.**

האומנם כך הבינו מפרשי התלמוד ופוסקי ההלכה?

הרמב"ם לא פירש מקור זה כמו המהר"ם מרוטנבורג, שכן בהלכה (הל' מלווה פי"ד ה"ו) פסק כדלקמן:

הוציא עליו שטר מקויים ואמר הלוח מזויף הוא ומעולם לא כתבתיו או שטר אמנה הוא ואמר המלווה כן הדברים אבל שטר כשר היה לי ואבד אף על פי שהמלווה הוא ששבר את שטרו ואילו רצה אמר אינו מזויף שהרי נתקיים בב"ד אינו גובה בו כלום אלא נשבע הלוח היסת ונפטר שהרי זה השטר כחרס הוא חשוב.

הרי שרבנו לא פסק שאין מוציאים ממון מן הנתבע מחמת הספק, אלא מאחר שהמלווה הודה שהשטר מזויף, והוא רוצה שנאמין לו שהיה לו שטר אמיתי, בלתי מזויף ואבד, בטענת מיגו, שאילו רצה לשקר לא היה מודה שהשטר מזויף, שהרי מקוים הוא. אבל טענת מיגו, כשהיא מתקבלת בבית דין, היא רק כדי לקיים ממון ביד המחזיק, ולא כדי להוציא ממון. כך פירש הר"י מיגאש, וכך פירשו הריב"ם והגהות מיימוניות.

וכן פסק רבנו בהלכות טוען ונטען (פט"ו ה"ט):

הביא המערער עדים שזו השדה שלו וזה שבתוכה טוען ממך לקחתיה והרי שטרי והוציא שטר מקויים טען המערער שהוא מזויף והודה בעל השטר ואמר כן הוא אבל היה לי שטר כשר ואבד ולקחתי זה שבידי כדי לאיים עליו שיודה שמכר לי

באמת, הואיל ואילו רצה היה אומר בשטרו שהרי מקויים הוא הרי זה נאמן ואין מוציאים את השדה מתחת ידו וישבע היסט.

שוב אנו רואים שרבונו פסק לקיים את הקרקע בידי המחזיק, לא בגלל ספק אלא בגלל הכלל שכל מי שיש לו טענת מיגו, ולתובע דנן יש טענת מיגו, אין להוציא ממון מן הנתבע, כי 'מיגו להוציא לא אמרינן'. וכפי שכתב 'הגהות מימוניות' על הלכה זו:

וכן נראה דלאו משום ספיקא קאמר, אלא לגמרי פסיק הלכתא, כרבה בארעא, ודעבד כרב יוסף לאו כלום עבד, והיינו טעמא משום דאמרינן מיגו ולאוקומי ממונא. ולאוקומי ארעא בחזקת מאן דקיימא השתא, דהיינו בידא דלוקח, וכך הילכתא כרב יוסף בזוזי לאוקומי ביד המוחזק.

ואין רבנו יחיד בשיטתו החולקת על שיטתו של מהר"ם מרוטנבורג. כך לדוגמה התוספות,¹³ אך לא כאן המקום להאריך. נסתפק בכך שמרן ה'שלחן ערוך',¹⁴ בדן המערער כנגד המחזיק בקרקע, פסק כמו הרמב"ם, ובכלל שיטת פסיקתו של מרן לפסוק שניים מתוך השלושה, הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, גם בדיני ממונות, היא הוכחה שלא נהג בשיטת ה'קים לי'. כך יוצא, אפוא, שאין הכרח להסביר את הסוגיה התלמודית הזו כמו מהר"ם מרוטנבורג. ומאחר שכאמור לא מצאנו בתלמוד שנהגו כן במחלוקות הרבות שיש בין האמוראים בדיני ממונות, ומאחר שכאמור חובתו של כל דין לדון דין צדק כאמיתה של תורה שנראית לו לפי הראיות התלמודיות, **הרי ששיטה זו של התחשבות בטענת 'קים לי' כנראה באה לעולם בנסיבות שבהן מורי ההוראה לא תמיד הכירו ביכולת עצמם להכריע במחלוקות, במיוחד כדי להוציא ממון.** זאת על דרך מה שאמר ר' יהושע (יבמות ט ע"א), שלא רצה להכריע הלכה בין בית שמאי ובין בית הלל: 'מה אתם מכניסים ראשי בין שני הרים... מתיירא אני שמא ירוצו גולגולתי'. אין פלא שאחד המתנגדים להתחשבות בטענות 'קים לי' היה המהרש"ל,¹⁵ כי הוא התנגד לשיטת הפסיקה של מרן ה'בית יוסף' שלא הייתה עניינית, וקבע שפסיקת ההלכה צריכה להיות רק עניינית, דהיינו להכריע במחלוקות בין פוסקי ההלכה, על בסיס ראיות תלמודיות, וכדלקמן.

ג. שיטת פסיקת ההלכה בימינו

בעוונותינו טרם זכינו לחידוש הסנהדרין, והמחלוקות בהלכה הולכות ומתרבות, כי אין סנהדרין שתכריע. גם הפזורה של עמנו בתפוצות הגולה יצרה מצב של ריבוי מנהגים ושיטות הלכתיות שונות, שהבדילו בין קהילה וקהילה, עד שהתורה הפכה להיות תרי"ג תורות.¹⁶ במציאות זו יזם מרן הרב יוסף קארו לאחד את בית ישראל בפסיקה הלכתית אחת. אבל הוא ידע שכדי לתת פסיקה הלכתית אחת, עליו להכריע כל המחלוקות

13. תוספות, ב"ב לב ע"א ד"ה הילכתא.

14. שו"ע, חו"מ סי' קמו סעי' כה; ועי שם, סי' פג סעי' ד.

15. הקדמה לים של שלמה, בבא קמא; שו"ת מהרש"ל, סי' לה.

16. מרן בהקדמתו לספרו בית יוסף, ומהרש"ל, בהקדמה לספרו ים של שלמה, בבא קמא.

ההלכתיות, על פי ראיות מן התלמוד, והוא חשש שיהיו חכמי הלכה שיחלקו על הכרעותיו ותסוכל מטרתו לאחד את בית ישראל. לכן הוא הגה רעיון להשעין פסיקתו בעיקר על המנהג. ומאחר שרוב בית ישראל נהגו כפסקי הרי"ף, כפסקי הרמב"ם וכפסקי הרא"ש, הוא עימת בין שלוש השיטות של גדולי פוסקים אלו והכריע אחרי הרוב ביניהם. זאת אף שהם לא נשאו ונתנו ביניהם, כפי שדייני בית דין נושאים ונותנים ביניהם, ומכריעים לפי הרוב, ואף שיש עוד פוסקים אחרים עם דעות שונות.¹⁷ כנגדו יצא בחריפות בן דורו המהרש"ל. בהקדמתו לספרו 'ים של שלמה'¹⁸ הוא קבע שאין פוסקים הלכה בשיטה זו, רק בשיטה של בירור האמת, על פי ראיות תלמודיות. כך באמת נהג המהרש"ל בספר 'ים של שלמה': הוא הציע נושאים הלכתיים שונים, בדרך של בירור האמת הנראית לו, על פי ראיות תלמודיות. ואע"פ שהצדק מבחינה עקרונית עם המהרש"ל, דרכו של מרן ר"י קארו ניצחה מבחינה מעשית. עיינו רואות שספרו ה'שלחן ערוך' התפשט בקרב קהילות ישראל, במיוחד שהרמ"א, בן דורו של מרן וחברו של מהרש"ל, כתב הגהותיו על פי מנהגי אשכנז גם בספר 'בית יוסף', וגם בספר ה'שלחן ערוך'. כך גם הספרדים וגם האשכנזים נזקקו לספר ה'שלחן ערוך', אף שמטרתו של ר"י קארו לאחד את כל בית ישראל לא צלחה, שהרי יש פסיקה ספרדית ויש פסיקה אשכנזית. החרו החזיקו אחריהם יהודי תימן, שקראו לשמר את מורשתם הייחודית שהיא בדרך כלל על פי הרמב"ם,¹⁹ ולפי שיטת פסיקה זו נדחקה לקרן זוית ההכרעה העניינית, ובמקומה התפשטה שיטת המרא דאתרא.

ד. התחשבות בטענות 'קים לי' – רצוי ומצוי

לאור כל האמור לעיל, אין ספק שייסוד בתי דין לממונות הוא בשורה גדולה, כי עתה דייני ישראל יצטרכו לפסוק הדין לאמיתיה של תורה ואפילו כדי להוציא ממון אף שיש דעות שתומכות במחזיק הממון. זאת משום שזו דרכה של תורה, וזוהי החובה של כל דין. זאת ועוד, אם לא נעשה כן, כל תובע להוציא ממון יחשוש לתבוע בבית דין לממונות, משום שאין כמעט עניין שאינו שנוי במחלוקת, ואם דייני בית הדין לממונות יימנעו להוציא הצדק לאור, ויתחשבו בטענת ה'קים לי', התובעים יפנו לערכאות. אולם זהו המצב הרצוי, והלוואי שהיינו יכולים לקבל את הסכמתם וברכתם של גדולי התורה לנהוג כן, ולו רק כדי למנוע מבני עמנו לפנות לערכאות. לצערנו, ספק אם נגיע למצב זה, ולכן מבחינת המצוי, ככל שיהיו מצבים של טענת 'קים לי', מוצע בזאת להתחשב בטענה זו, כפוף לסייגים רבים ככל האפשר, סייגים שכבר קבעו פוסקים שונים רבים, ורובם אומצו בבתי הדין בישראל. וכדלקמן:

א. בית הדין לא יטען טענת 'קים לי', אם לא נטענה מצד התובע.

17. עי' בהקדמת הספר בית יוסף.

18. ים של שלמה, בבא קמא.

19. עי' מהרי"ן בהקדמתו לסיפורו 'עץ חיים', שהסתמך על הר"י צעדי, שאמר שר"י קארו פסק לפי מנהג הספרדים, והרמ"א לפי מנהג האשכנזים, וא"כ על יהודי תימן לשמור על מורשתם.

ב. אין להתחשב בטענת 'קים לי' כנגד שלושת הפוסקים שבית ישראל סומכים עליהם: מרן ה'שלחן ערוך', הרמ"א והרמב"ם.

ג. כשיש צורך גדול, כלומר כל שלבית הדין נראה שייגרם **עוול גדול לתובע** אם בית הדין יתחשב בטענת 'קים לי' ולא יוציא ממון מן הנתבע כאשר מן הדין יש לחייב אותו - במקרה כזה בית הדין לא יתחשב בטענת 'קים לי' גם אם תיטען מצד הנתבע.

ד. אין להתחשב בטענת 'קים לי', לדעות של פוסקי הלכה בני ימינו, כי בית הדין יכול לפנות אליהם ולשאת ולתת עימם בעניין, עד להכרעה עימם.

ה. לענ"ד אין לדון בעניין ה'קים לי' על בסיס עדתי, ספרדי, אשכנזי ותימני, כי ב"ה הולכים ומתרבים הנישואין הבין-עדתיים בישראל, וכן הולכים ומתרבים תלמידים מעדות שונות, בני ישיבות שונות. לכן קשה בימינו לקבוע מיהו בן עדה מסוימת, אם אביו בן למשפחה בין-עדתית, ואמו בת למשפחה בין-עדתית, וכיוצא בזה.

סיכום

אכן ההתחשבות בטענת 'קים לי' באה לעולם בשל חולשתנו להכריע את ההלכה. אלא שהתחשבות זו גורמת למבוכה רבה בקרב פוסקי ההלכה, כי יש דעות שונות ביחס למידת ההתחשבות בטענה זו, וגם מצבים שונים שלא נידונו. זאת ועוד, כאמור, מאחר שאם לא נשתדל לחזור להכרעות הלכתיות ענייניות, לאמיתה של תורה, נסגיר את שלומי אמוני ישראל לערכאות, הרי שעלינו לקיים התוועדויות של דייני ישראל עם גדולי התורה כדי לברר וללבן עניינים הלכתיים שונים, כי רק כך נצא ידי חובתנו כלפי בעלי הדין וכלפי שמייים.

